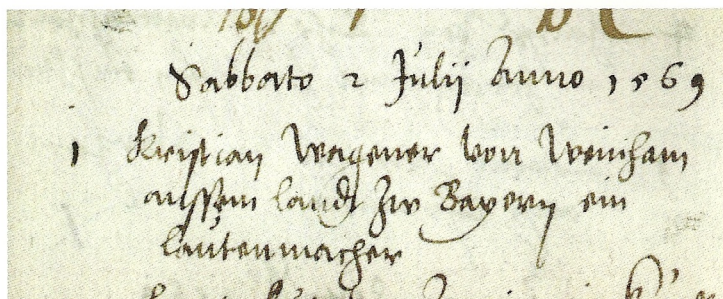

Prosten Nohrborgs luta – ny information

TEXT: KENNETH SPARR

Lutmakaren i sin verkstad. Träsnitt av Jost Amman 1574, alltså samtida med Christianus Wagener. Från Kenneth Sparrs samling.

Detalj från Danzig Bürgerbuch. Foto: Jerzy M. Michalak.

Etiketten i lutan. Foto: Kenneth Sparr

I Gitarr och Luta nr 2 2015 skrev jag om prosten Nohrborgs luta i Västmanlands läns museums samlingar. Sedan dess har jag fått ny information som gör denna luta ännu mer intressant. Den handskrivna tillverkaretiketten i lutan lyder *Christianus Wagener Danzig Ano* (se bild!). I Hans-Peter Kosacks avhandling, *Geschichte der Laute und Lautenmusik in Preussen*, nämns en notering i *Danzig Bürgerbuch* om en lutmakare, Kristian Wagner, som blev borgare i Gdańsk (Danzig) 1569. När jag skrev min ursprungliga artikel hade jag av naturliga skäl letat efter en lutmakare från 1600-talet och bortsett från att lutan eller delar av den kunde vara från en tidigare period. Den ursprungliga källan till Kosacks notering, *Danzig Bürgerbuch*, är bevarad i statsarkivet i Gdańsk. Jag tolkar noteringen på följande sätt: *Sabbato 2 July Anno 1569 1 Kristian Wegener von Weinham ausm land zu Bayern ein lautenmacher*.

Denna exakta datering bekräftar Kosacks information, som visar att en lutmakare vid namn Kristian Wegener blev borgare i Gdańsk lördagen den 2 juli 1569. Noteringen antyder också att Wagener var född eller kom ifrån en ort kallad Weinham i Bayern. Det finns dock ingen ort med detta namn i Bayern, men möjligen avses staden Weilheim i Oberbayern, Landkreis Weilheim-Schongau, som ligger bara 6 mil nordost om den berömda lutmakarstaden Füs-

sen. Man kan spekulera över om Wagener var lärling och/eller gesäll och till och med blev lutmakarmästare i Oberbayern? I vilket fall som helst så bör han ha varit etablerad mästare innan han fick burskap i Gdańsk. Även om det återstår frågor att besvara så är det rimligt att anta att det är Wagensers etikett som finns i prosten Nohrborgs luta.

Vi kan inte vara alldeles säkra på att Wagener var lutans ursprungliga tillverkare eller enbart reparerade alternativt modifierade den. I vilket fall som helst kan man konstatera att om lutan tillverkats under senare delen av 1500-talet så har den konverterats till en elvakorig luta under 1600- eller 1700-talen. Detta bör ha skett på sedvanligt sätt: en ny hals, skruvlåda, stall och möjligen ett nytt (eller i alla fall annorlunda) lock. Att lutan överlevt till vår tid är nog endast tack vare dess speciella corpus. Som jag skrev i min första artikel så skulle en närmare och mer genomgripande undersökning av lutan liksom mer källforskning om Kristian Wagener kunna avslöja ännu mer av dess hemligheter.

Lutan kom med säkerhet till Sverige före 1786 och möjligen tidigare. Vi skall komma ihåg att det fanns nära handels- och kulturella förbindelser mellan Gdańsk och Sverige under 1500-talet. Många lutspelare vid det svenska hovet under denna period hade anknytning till Gdańsk: Hieronymus, Nikles, Cornelius och Caspar, alla med efternamnet Hoffmann. Caspar Hoffmann är av särskilt intresse i detta sammanhang efter-

som han 1569 (alltså samma år som Wagener skrevs in i borgarboken!) noteras i Gdańsk som "ein lautenist... in Dantzig glaubhaff-tich Zeugbar Mann". Det förefaller mig högst sannolikt att Caspar Hoffmann och Kristian Wagener kände till varandra.

En sammanfattning av mina hypoteser kring denna luta: lutmakaren Christianus Wagener tillverkade lutans kropp möjligen även locket ca 1570–1590 i Gdańsk. Mellan ca 1640 och 1720 reparerades lutan och byggdes delvis om med en ny hals och greppbräda, ny skruvlåda, nytt stall och möjligen ett nytt lock. Fodralet till lutan tillverkades troligen i samband med reparationen/ombyggnaden ca 1640–1720. Lutmakaren Christianus Wagener kom från Weilheim, Oberbayern, Tyskland och bör ha varit född ca 1530–1540. Wagener tillbringade en tid i Bayern som lärling och gesäll, kanske också etablerade sig som mästare där innan han kom till Gdańsk på 1560-talet. Det är fullt möjligt att lutan kommit till Sverige så tidigt som under 1500-talets andra hälft, men i vilket fall som helst före 1786. Denna information stärker ytterligare betydelsen av denna bortglömda och försummade artefakt i Västmanlands läns museum. Slutligen kan nämnas att lutan nu finns utställd på Västmanlands läns museum i Västerås. Jag vill tacka Herbert Heyde, Benjamin Vogel, Jerzy M. Michalak, Anthony Bailes och Frank Legl för deras värdefulla hjälp. En något utförligare version av denna artikel finns i det engelska lutsällskapets årsbok *The Lute* 2013.